Kulturförvaltningen
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING

Avdelningen för strategisk samordning | TJÄNSTEUTLÅTANDE 2018-10-10 | *Diarienummer:* KN 2018/893

Handläggare:
Nina Andersson Tallec

Länskulturfunktion för samtida cirkus - en utvärdering

I detta ärende tar kulturnämnden ställning till slutsatser från utvärdering samt vidare finansiering av länskulturfunktionen för samtida cirkus.

Beslutsunderlag

På uppdrag av Stockholms läns landsting har utredare Eric Sjöström genomfört en utvärdering av den främjande funktionen för samtida cirkus som sedan 2014 finns i Stockholms län. Som underlag för sina slutsatser har rapportförfattaren genomfört intervjuer med såväl kommuner som med aktörer verksamma i länet. Resultaten presenteras i rapporten *"Länskulturfunktion för samtida cirkus - en utvärdering"* (se bilaga). Sammanfattningsvis pekar rapporten på vikten av cirkuskonsulentens tjänst och hur konstområdet samtida cirkus stärkts under de år cirkuskonsulenten varit verksam.

Förslag till beslut

Kulturförvaltningen föreslår kulturnämnden besluta

att godkänna rapporten samt att dess slutsatser tas med i nämndens fortsatta budgetarbete inför 2019

Förvaltningens motivering

Sammanfattning

I Sverige finns idag ett trettiotal regionala dans-, teater- eller scenkonstkonsulenter kopplade till landsting och regioner. De har till uppgift att utveckla tillgången till scenkonst i länet. Det kan handla om att stötta arrangörer, publikarbete, skapa nätverk och handha subventioner. De regionala konsulenterna arbetar på uppdrag av sina respektive regioner eller landsting. Gemensamt för konsulenterna är att de i huvudsak verkar för att barn, ungdomar och ofta även vuxna ska få ökade möjligheter att se, få kunskap om konstarten som konstform och inspirera till att åskådarna själva ska utöva dans eller teater.

Landets enda konsulent som arbetar uteslutande med samtida cirkus finns i Stockholms län sedan knappt fem år tillbaka. Statens kulturråd lyfter cirkuskonsulentverksamheten i Stockholms län i den nyligen genomförda nationella kartläggningen av den professionella cirkusen i positiva ordalag. Rapporten

Bilaga: Länskulturfunktion för samtida cirkus - en utvärdering 2018, Eric Sjöström

togs fram på uppdrag av regeringen och presenterades hösten 2017: *"Professionell samtida cirkus: en kartläggning"* (2017:4). http://www.kulturradet.se/sv/publikationer_/Professionell-samtida-cirkus--En-kartlaggning

Stockholms läns landstings kulturnämnd beviljar anslag till flera cirkusanknutna verksamheter, både genom direkt bidragsgivning och genom främjande insatser. I samband med beslut om bidrag till kulturverksamhet i budgeten för verksamhetsåret 2014 beslutade Stockholms läns landstings kulturnämnd att avsätta medel för en cirkuskonsulent inom ramen för verksamhetsstödet till Dans i Stockholms stad och län. Den främsta anledningen var att öka utbudet av cirkus för barn och unga.

Sammanfattningsvis konstaterar rapportförfattaren att cirkuskonsulenten fungerar som välbehövlig mellanhand mellan arrangörer och utövare och står för rådgivning, kvalitetssäkring och underlättar kommunernas arbete. Dessutom bidrar funktionen till en ökad mångfald i utbudet samt att fler kompanier får en chans att komma fram. Flera av de intervjuade cirkusartisterna är också internationellt verksamma och uppger att det uppmärksammas av kultursektorn att Stockholms läns landsting har en cirkuskonsulent.

De vidtalade kommunernas utbud av cirkus både vad gäller abonnerade föreställningar gentemot barn och unga inom förskola och skola och öppna föreställningar för allmänheten har i princip utan undantag haft beröring med cirkuskonsulentens arbete och insatser, direkt eller indirekt.

Med ovanstående som grund är kulturförvaltningens slutsats att kulturnämnden bör fortsätta finansiera en länskulturfunktion för samtida cirkus.

Ekonomiska konsekvenser av beslutet

Budget för en heltidstjänst länskulturfunktion för samtida cirkus 2018 är 668 000 kr ex lönerevision 2019.

Eva Bergquist
förvaltningschef

Catharina Fogelström
avdelningschef

Länskultur-funktion för samtida cirkus

En utvärdering

OKTOBER 2018, ERIC SJÖSTRÖM

Kulturförvaltningen
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING

Innehåll

Inledning 3
Cirkus idag 4
Cirkuskonsulenten
Bakgrund 6
Uppdrag och verksamhet 8
Slutsatser och analys
Varför cirkus? 11
Röster om cirkuskonsulenten 11
Omvärldens behov och önskemål 13
Utvecklingsområden 16
Rekommendationer 17
Efterord 20
Bilaga 1 Ekonomiskt stöd till cirkusområdet från Stockholms läns landsting 2014–2018 21
Bilaga 2 Samlad statistik cirkusföreställningar via cirkuskonsulenten 2014–2017 22
Bilaga 3 Medverkande 26

Utgiven av Stockholms läns landsting 2018
Skriven av Eric Sjöström

Eric Sjöström är verksam som frilansande konsult och styrelseledamot i kultursektorn med uppdrag inom organisations- och verksamhetsutvecklingsfrågor. Han har tidigare varit VD för Folkoperan, chef och konstnärlig ledare för Kulturhuset i Stockholm och var av regeringen utsedd utredare för ”I samspel med musiken”, SOU 2010:12.

Foto omslag: Fouzia Fofo Rakez
Foto i inlagan: s 7 Linnea Svensson/Cirkus Cirkör, s 10 Kompani Giraff, s 14-15 Subtopia, s 18 Maryam Barari/Cirkus Cirkör, s 25 Linnea Svennson/Cirkus Cirkör

Grafisk form: Fidelity Stockholm
ISBN: 978-91-984449-1-9

Inledning

”Cirkus är hett!” Så utbrast en av de kultursekreterare från en kommun som jag har intervjuat. Min fråga handlade om varför det var viktigt att introducera samtida cirkus för en ung publik. Hen påtalade också att cirkus är lätt att förstå – man behöver inte kunna ett speciellt språk, det är fysiskt, det är ofta väldigt direkt och i närbild. Det här sammanfattar i hög grad de tillfrågade personernas åsikter. Förutom de uppenbara estetiska och pedagogiska upplevelserna nämner många också folkhälsoperspektivet – cirkus lockar till att röra sin egen kropp. Det finns ett sug efter cirkus och cirkus har chans att nå ännu fler.

Många jämför situationen för cirkusen idag med den för dansen för ett par decennier sedan: få arrangörer, få fasta grupper, bristande kunskap. Men den samtida cirkusen måste sägas ha vuxit kraftfullt i Sverige och i Stockholm de senaste 20, 30 åren.

Cirkus Cirkörs stora framgångar och Dans- och Cirkushögskolans goda renommé är de mest tydliga exemplen. Men också att antal grupper som söker och får stöd från till exempel Stockholms läns landstings kulturförvaltning ökar och att fler kommuner köper in cirkusföreställningar är tydliga tecken.

Sveriges första och – hittills – enda cirkuskonsulentfunktion finns i Stockholm sedan 2014. Sedan den 1 januari 2018 ingår verksamheten där cirkuskonsulenten ingår i, DIS/Dans i Stockholm stad och län, i kulturförvaltningen inom Stockholms läns landsting.

Inför budgeten för 2018 beslutade kulturnämnden i Stockholms läns landsting att utvärdera cirkuskonsulentfunktionen. Därav denna rapport. Jag har haft i uppdrag att se över cirkuskonsulentfunktionen och redogöra för vilka resultat och effekter som har åstadkommits, till exempel gentemot barn och unga, men också vilka erfarenheter och synpunkter som länets kommuner, statliga representanter och konstområdets företrädare har och vilka utvecklingsområden som finns. Uppdraget avser en förstudie innehållande utvärderande slutsatser och förslag för att utveckla cirkuskonsulentverksamheten.

Som ett tecken på att intresset för cirkus tagit fart nämner många cirkuskonsulenten – både som bevis på att intresset för konstformen ökar och för att just cirkuskonsulentens ihärdiga och målmedvetna arbete har bidragit till framgångarna.

Jag har intervjuat dels arrangörer i form av kommunala företrädare, dels aktiva inom cirkusområdet. En lista på alla personer återfinns längst bak. I kapitel med rubriken ”Slutsatser och analys” gör jag en sammanfattning av intervjuerna och en analys över hur cirkuskonsulentfunktionen fungerar och lämnar ett antal rekommendationer på utvecklingsinsatser.

Till ovärderlig hjälp i detta arbete har även Kulturrådets rapport ”Professionell samtida cirkus: en kartläggning” (2017:4), som publicerades i samband med årsskiftet 2017/18, varit. På uppdrag av regeringen har man gjort en första kartläggning av samtida cirkus i Sverige, vilka utbildningar som finns, liksom aktörer och hur finansieringen ser ut. Uppgifterna i den kortfattade redogörelsen för situationen för cirkuskonsten på sidorna 4–5 är hämtade från rapporten.

I denna rapport använder jag genomgående begreppet ”cirkus” i synonym till ”samtida cirkus” eller som det tidigare ofta benämndes, ”nycirkus”. Helt vedertagen definition finns inte. Men i boken *An Introduction to contemporary circus* beskriver Tomi Purovaara samtida cirkus som en form av scenkonst där instrumentet för det konstnärliga uttrycket är kroppens precisa rörelser, baserade på cirkusens teknik och kombinerade med objekt eller instrument från en cirkusdisciplin. Cirkus Cirkör har beskrivit det som att nycirkusen har tagit in cirkusen på teaterscenens arenor och influerats av andra konstformer; teater, dans, konst, musik och street arts. Nycirkusföreställningarna har en dramaturgi och ofta en röd tråd i berättandet.

Cirkus idag

Kulturrådet har nyligen presenterat en fyllig rapport med titeln ”Professionell samtida cirkus: en kartläggning” (2017:4). Vid en genomgång av gällande kulturplaner inför 2017 så finner Kulturrådet att cirkus nämns i tio av de tjugo planerna. Och endast tre planer innehåller tydligare skrivningar om cirkus som konstform.

Branschorganisationen Manegen gjorde en kartläggning 2015 och konstaterade då att det fanns ungefär 60 kompanier inom samtida cirkus i Sverige. De är alla att betrakta som fria aktörer, eftersom de saknar en offentlig huvudman. Flertalet av dessa kompanier kategoriserar sin verksamhets som cirkus, medan andra anger att de arbetar med olika former av gatuperformance, clown, magi och varieté.

Ett kompani kan både vara en större, mer stabil organisation och en mer tillfällig konstellation. Geografiskt så återfinns de flesta kompanierna i Stockholmsområdet: två tredjedelar av kompanierna i Manegens förteckning är baserade i Stockholms län. Ett tiotal befinner sig i Skåne och resten är spridda över landet.

De fria aktörerna når sin publik genom att producera föreställningar och sedan sälja dem till olika typer av arrangörer. Föreställningarna har olika format och kan framföras på olika typer av spelplatser. Det kan vara i traditionella scenrum och tält, men också skolor, bibliotek eller utomhus på offentlig plats.

Två regionala institutioner har funnits: Cirkus Cirkör – som ju i högsta grad är aktiva – i Botkyrka kommun och Stockholms län och Cirkus i Glasriket/Circus Glass Royale i Kronobergs län. Cirkus Cirkör pekades av regeringen ut i Kulturrådets regleringsbrev för 2005 som så kallad regional verksamhet, vilket innebar en tryggare statlig finansiering. Cirkus i Glasriket, som också fått medel som fri aktör, erhöll under fem år, 2012– 2016, statliga medel inom kultursamverkansmodellen.

Den samtida cirkusen återfinns även på några av landets läns- och stadsteatrar. Förutom gästspel så har ett antal teatrar på olika sätt inkluderat cirkus i sina verksamheter. Cirkusartister har såväl nu som tidigare engagerats av både nationella och regionala institutioner i olika uppsättningar.

Några institutioner som förutom att vara gästspelsscener även har ambitioner att långsiktigt integrera den samtida cirkusen som konstform i verksamheterna är Helsingborgs stadsteater, Malmö stadsteater och Östgötateatern/Scenkonst Öst i Östergötland.

Just Östgötateatern bildar tillsammans med Region Östergötland och Finspångs kommun det treåriga projektet Nycirkus Öst, som har till syfte att stärka och utveckla den samtida cirkusen i Östergötland. Dels arrangerar man i augusti 2018 för andra gången en internationell nycirkusfestival i Finspång, dels nätverket Cirkusnav Öst som inbegriper barn- och ungdomsverksamhet, social och pedagogisk verksamhet vid äldreboenden, skolor och flyktingboenden, men också stöd för professionella produktioner lokalt eller genom internationella samarbeten.

Många scener genom åren tagit emot ett antal gästspel av Cirkus Cirkör och andra kompanier och artister.

Att cirkusartister med bas i Sverige i hög grad är verksamma utomlands är något som är tydligt, inte minst på grund av att antalet möjliga speltillfällen för samtida cirkus runt om i landet är begränsade.

Kulturrådet konstaterar att arrangörer av samtida cirkus sammanfaller i stort med arrangörer av annan scenkonst. Den generella avsaknaden av statistik inom hela scenkonstområdet gör att det inte finns någon samlad bild av hur mycket samtida cirkus som visas runt om i landet. I den kartläggning som gjordes av branschorganisationen Manegen 2014 identifierades ett 70-tal scener.

Något som kan bromsa mångfalden i utbudet är enligt några intervjuade att arrangörer, med knappa medel, väljer säkra kort som Cirkus Cirkör eller ett internationellt gästspel till de relativt få speltillfällena.

Jag vill också här nämna Stockholms Kulturfestival, arrangerad av Stockholms stad, som en viktig aktör för att sprida intresset för cirkus. Sedan drygt tio år tillbaka presenteras ofta större, spektakulära cirkusakter på internationell nivå. I 2018 års upplaga visas – med stöd av bland andra Stockholms läns landsting – ”Aquanauts” med Cirkus Cirkör, där ett 50-tal artister möts i nycirkus och konststim.

Tre kommunala exempel i länet

Tre kommuner i Stockholms län sticker ut när det gäller cirkussatsningar. Kulturrådet tar upp både Stockholms stad och Botkyrka kommun i sin rapport och jag vill också här ta upp Järfälla som framgångsaktör.

Stockholms stad har 2012–2016 beviljat 46 ansökningar på närmare 8 miljoner kronor till 29 aktörer inom cirkusområdet. Merparten av aktörerna, 21 stycken, beviljades stöd för ett projekt under de här åren vilket tyder på en relativt stor spridning av aktörer. Skälen till detta kan vara flera. Det kan bero på cirkusens långa produktionscykler och långa livslängd för produktioner. Det kan också bero på att konstellationerna som har sökt är kortlivade, att de sedan upplösts, eller att de har flyttat utomlands. De totala beviljade beloppen har stigit markant under perioden, från 720 000 kronor till 2 185 000 kronor.

Botkyrka kommun innehar en särställning i cirkus-Sverige. I Alby finns såväl Cirkus Cirkör som kulturområdet Subtopia. Subtopia är enligt egen utsago Sveriges största center för samtida cirkus, som hem för flera kompanier, residensskap och det stora årliga arrangemanget Subcase, där nordisk cirkus visas för nationella och internationella bokare.

Satsningen på Cirkus Cirkörs etablering i kommunen på 1990-talet blev en viktig kugge i den kommunala devisen ”långt ifrån lagom” och blev så småningom huvudaktören som skulle personifiera varumärket. Med hjälp av statliga medel kunde Botkyrka bygga Subtopiaområdet och erbjuda Cirkus Cirkör ändamålsenliga lokaler. Kommunen har fortsatt sitt nära samarbete med Cirkus Cirkör, inte minst när det gäller det kulturpedagogiska arbetet där de talar om ”kulturell allemansrätt” där en del är att prova på och se cirkus.

I ett länsperspektiv bör också **Järfälla kommuns** satsningar nämnas. Kulturskolan i Järfälla har med sina dryga tio år inom nycirkusverksamhet för barn och unga blivit en av de större aktörerna på detta område. Järfälla var en av de första kommunerna som införde nycirkus i sitt kulturskoleutbud. Stockholms läns landsting har också stöttat Järfällas arbete med att stärka pedagogiken och lyfta ämnet för barn och unga med funktionsvariationer ekonomiskt, däribland en konferens och workshoppar för att skapa nätverk för cirkuspedagogik.

Cirkuskonsulenten

Bakgrund

Stockholms läns landstings ekonomiska stöd till cirkus

Landstingets kulturnämnd fördelar anslag till flera cirkusanknutna verksamheter, både direkt stödgivning och genom främjande insatser.

Kulturförvaltningens enhet Danskonsulenterna – DIS/Dans i Stockholms stad och län får totalt 2,4 miljoner kronor för 2017. För subventionen scenkonststöd, som går till beställande kommuner, finns 500 000 kronor öronmärkt för cirkus.

Två grupper får verksamhetsstöd 2017: Cirkus Cirkör 2,7 miljoner kronor och Zirafa 200.000 kronor. Därutöver har projektstöden ökat till cirkus, beroende på att fler ansökningar inkommer. 2014 inkom två ansökningar från samma förening, varav en beviljades på 45 000 kronor. 2016 fördelades totalt 510 000 kronor till sju sökande (av 17) och 2017 inkom åtta ansökningar, varav fyra fick totalt 360 000 kronor i stöd. I vissa projekt ingår cirkus som en stor del, men de kanske har kryssat för dans, så statistiken mellan olika genrer är överlappande.

Den stora främjandeinsatsen från landstingets sida inom cirkusområdet är förstås det faktum att man har inrättat tjänsten som cirkuskonsulent.

Regionala konsulentfunktioner

I Sverige finns idag ett trettiotal regionala dans-, teater- eller scenkonstkonsulenter kopplade till landsting och regioner. De har till uppgift att utveckla tillgången till scenkonst i länet. Det kan handla om att stötta arrangörer, publikarbete, skapa nätverk och handha subventioner.

De regionala konsulenterna arbetar på uppdrag av sina respektive regioner eller landsting. Rent organisatoriskt ser det väldigt olika ut, vilket i sin tur påverkar hur de arbetar och vilka samarbetspartner de har. Gemensamt för konsulenterna är att de i huvudsak verkar för att barn, ungdomar och ofta även vuxna ska få ökade möjligheter att se, få kunskap om konstarten som konstform och inspirera till att åskådarna själva ska utöva dans eller teater.

Landets scenkonstkonsulentverksamheter har, förutom varierande uppdrag, även olika förutsättningar i arbetet beroende på organisations- och anställningsformer, ekonomi, personal, geografi, demografi med mera. Kulturrådet konstaterar i sin rapport om cirkus att precis som för teater och dans är den vanligaste främjandeinsatsen inom cirkusområdet att presentera cirkusföreställningar på utbudsdagar och i utbudskataloger och även att i vissa fall subventionera föreställningar. Det rör sig ofta om en eller två cirkusföreställningar per år eller i många fall inga alls.

Några konsulenter gör även andra insatser inom cirkusområdet. Riksteatern Skånes scenkonstkonsulent har exempelvis haft rådgivning kring teknik, kulturell infrastruktur, turnéer, bidrag och regional utveckling med cirkuskompanier. Riksteatern Västerbottens konsulent hjälper Umeå teaterförening med att bygga upp ett arrangörsnätverk för cirkus. Dansutvecklaren i Jönköpings län stöttar projektet JONK som är ett treårigt projekt som presenterar teater, dans och cirkus av internationella artister för målgruppen upp till 25 år i Jönköpings kommun och län. Här har cirkusen och gatukonsten spelat stor roll för att nå ut.

Inrättandet av cirkuskonsulentfunktionen i Stockholms län

Landets hittills enda konsulent som arbetar uteslutande med cirkus finns i Stockholms län sedan knappt fem år tillbaka. I samband med budgeten för verksamhetsåret 2014 beslutade Stockholms läns landstings kulturnämnd att inrätta en helt ny tjänst: en cirkuskonsulent. Den främsta anledningen var att öka utbudet av cirkus för barn och unga.

Inför beslutet hade ett stort arbete hos centrumbildningen Manegens styrelse och dåvarande danskonsulenten i Stockholms län gjorts. Man påtalade

att den samtida cirkusen i Sverige, och framför allt i Stockholmsregionen, har växt sig större och starkare på väldigt kort tid. Stockholm är sedan några år tillbaka en av Europas och världens mest tongivande platser för cirkuskonsten. Här finns bland annat en prestigefylld och högt rankad högskola där cirkusartister utbildas (DOCH), en regional institution (Cirkus Cirkör), kulturhus med fokus på cirkus (Subtopia i Botkyrka) samt ett förhållandevis stort antal fria grupper och enskilda artister.

I ansökan framgår att infrastrukturen för produktion av föreställningar och villkoren för produktion håller på att förbättras och byggas upp i snabb takt och att det bedrivs sedan våren 2012 träning för professionella cirkusartister i cirkushallen i Alby. Detta drivs av den nationella intresseorganisationen Manegen med stöd från Kulturrådet, Cirkus Cirkör och Botkyrka kommun. Subtopia och Cirkus Cirkör bedriver generösa residensprogram och utbudsdagen Subcase lockar ett stort antal arrangörer varje år, både från Sverige och resten av världen. Cirkuskompanier har också under de senaste åren deltagit på Dansmässan och presenterat föreställningar där.

Infrastrukturen för föreställningar börjar således att bli bättre. Det som saknades var (och är!) strukturer för turnerande verksamhet. Precis som dansen så är cirkusen en turnerande konstform där grupperna inte har egna scener, utan är helt beroende av arrangörer och arrangörsnätverk. Idén var att en cirkuskonsulent skulle finnas i samma lokaler som DIS – danskonsulentverksamheten i Stockholms stad och län – och bedriva sin verksamhet i nära samråd med danskonsulenterna. I och med de redan uppbyggda strukturer och rutiner som danskonsulentverksamheten i dag har så finns en stor vinning att göra där. Bakom förslaget fanns en stor enighet från Manegen, Cirkus Cirkör, Subtopia och det fria cirkuslivet i Stockholms län.

Cirkuskonsulenten skulle arbeta i nära samråd med danskonsulenterna och ha ett liknande uppdrag som dessa:

- Verka för att barn och unga i Stockholms län ska få möta cirkuskonsten
- Förmedla föreställningar till skolor och förskolor med scenkonststödet
- Verka främjande genom fortbildning, utbildning, inspirationsdagar och dylikt mot lärare, förskollärare och andra arrangörer
- Ge cirkusartister och grupper möjlighet till utveckling genom coaching, handledning och liknande
- Stärka cirkusens nätverk i länet
- Inventera och utveckla av spelplatser för cirkus i länet

Till skillnad mot all annan konsulentverksamhet i Sverige bidrar inte Kulturrådet till att bekosta cirkuskonsulenten – landstinget är ensam finansiär. 2014 kunde en halvtidstjänst tillsättas. Från 2015 kunde den tjänsten utökas till 75 procent och från 2017 till 100 procent.

Uppdrag och verksamhet

Uppdrag för Danskonsulenterna – DIS/Dans i Stockholms stad och län

Cirkuskonsulenten ingår organisatoriskt i DIS/Dans i Stockholms stad och län. DIS har i uppdrag att öka barns och ungdomars möjlighet att få ta del av konstarterna dans och cirkus. Detta har främst skett genom att DIS förmedlat föreställningar till förskolor, skolor, stadsdelar och kommuner. DIS administrerar scenkonststödet från Stockholms läns landsting och för verksamheten DANSISTAN gällande dans- och cirkusföreställningar.

Uppdraget för DIS är att:

- öka kunskapen och intresset för den professionella dans- och cirkuskonsten
- förmedla dans- och cirkusföreställningar till barn och unga i förskolor, skolor och andra arrangörer i länet
- stärka och utveckla dansens och cirkusens nätverk
- skapa möjlighet till utveckling för verksamma inom de två konstområdena
- utveckla samarbetet av dansscener genom nätverket DANSISTAN
- verka för utbildning och fortbildning av arrangörer
- särskilt prioritera barn och ungdomar
- verksamheten ska sträva efter jämställdhet, jämlikhet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning

DIS är sammanfattningsvis en resurs för arrangörer, skolor, förskolor, professionella utövare, scener, bidragsgivare, andra kulturaktörer och vården samt har enligt egen utsago antagit rollen som ett resurscentrum för dans och cirkus i Stockholms stad och län.

Genom att samordna dans- och cirkuskonsulentverksamheterna görs många vinster. DIS har uppbyggda nätverk och strukturer som cirkuskonsulenten drar nytta av. Ett erfarenhetsutbyte sker ständigt vilket gagnar båda verksamheterna. Samarbetet med DANSISTAN utgör en viktig del i uppdraget.

Uppdrag för cirkuskonsulenten inom DIS

Cirkuskonsulentens uppdrag sammanfaller förstås till stor del med uppdraget för DIS och formuleras så här:

Uppdraget för cirkuskonsulenten är att:

- verka för att barn och unga i Stockholms län ska få möta cirkuskonsten
- förmedla föreställningar till skolor och förskolor med scenkonststödet
- inventering och utveckling av spelplatser för cirkus i länet
- verka främjande genom fortbildning, utbildning, inspirationsdagar och dylikt mot lärare, förskollärare och andra arrangörer
- ge cirkusartister och grupper möjlighet till utveckling genom coachning, handledning och liknande
- arbeta för att stärka cirkusens nätverk i länet genom befintliga och nya aktörer

Ett av de stora utvecklingsområdena för DIS, som man själv anger, har varit och är fortfarande utvecklingen av cirkuskonsulentverksamheten. DIS konstaterar att cirkuskonsten är på stark frammarsch och DIS vill medverka till dess utveckling för barn och unga i länet. På kort sikt handlar det fortfarande om att få ut artisterna till barns och ungas arenor genom att utveckla och hålla kvar de påbörjade samarbetena, bygga upp nätverket med förskolor, skolor, kommuner, föreningar. Coachning av nya grupper, stödsamtal och information till nya grupper är en stor del i arbetet. En referensgrupp finns till stöd för cirkuskonsulenten. Behoven är stora både från beställarledet och från cirkusgrupperna.

Scenkonststödet är ett subventionsstöd, som kan sökas av scenkonstgrupper som turnerar med föreställningar för barn, unga och familjer i länet eller av grupper som spelar för barn och unga på egen scen. Stödet utgår i alla länets kommuner utom Stockholms stad. Scenkonststödet innebär att landstinget täcker 50 procent av föreställnings-/biljettkostnaden, plus reseersättning vid turné. Övriga 50 procent täcks av den kommun/skola som bokar föreställningen.

Sedan verksamheten för cirkuskonsulenttjänsten startade 2014 har scenkonststödet för cirkus helt

bokats upp. Från att ha varit fem kommuner som bokat cirkusföreställningar under första året var det hela 16 kommuner som bokade 2017. Verksamheten har blivit en numera etablerad samarbetspart med övriga läns- kulturfunktioner, Manegen, DANSISTAN, det nybildade Cirkusnätverket för nationell turnéläggning med flera.

Utvalda aktiviteter 2017

Cirkusutbudsdag med artister/grupper för arrangörer arrangerades på Danscentrum.

Genom sökt bidrag från Stockholm stad anordnades cirkusverksamhet tillsammans med ÖCC/Östberga Community Center och Stockholms kulturskola för barn och unga under sommarlovet 2017.

Seminarium i normkritik arrangerades för cirkuspedagoger.

Cirkusmingel för artister och arrangörer genomfördes på Postmuseet.

Inspirationsdag och konferens arrangerades i samarbete med Järfälla kulturskola.

Nätverket DANSISTAN

En verksamhet inom DIS är nätverket DANSISTAN, som består av 23 scener i Stockholm stad och i Stockholms län. Syftet är att stärka danskonsten och ge barn och unga i staden och länet utökad möjlighet att ta del av kvalitativa dans- och cirkusföreställningar på scener. Genom nätverket kan ett större utbud av föreställningar vid fler speltillfällen erbjudas. Lärare har möjlighet att gå med en mindre elevgrupp till någon av scenerna och se en föreställning till subventionerat pris istället för att behöva köpa in en hel föreställning. Fler koreografer får möjlighet att spela och turnera, vilket också stimulerar tillväxten för barn- och ungdomsproduktioner.

För scenerna i Stockholm stad och i länet innebär det också en möjlighet att samverka kring föreställningar och projekt. DANSISTANs nära samarbete med dans- och cirkuskonsulenterna ger också en större möjlighet att erbjuda lärare och elever tillgång till både förförståelse och efterarbete. Under 2017 visades inom DANSISTAN-verksamheten 135 dans- och cirkusföreställningar, varav 72 stycken visades på de i länet anknutna scenerna. En ny scen, Kulturhuset Stadsteaterns verksamhet i Vällingby, införlivades i nätverket under året med en cirkusproduktion för förskolan. Sedan 2014 visar DANSISTAN cirkusproduktioner i nätverket. Det finns ett separat programråd för cirkusproduktioner, vilka tillämpar samma rutiner för urvalsprocess som för dansen där konstnärlig kvalitet, genusperspektiv och kulturell mångfald står i fokus.

De 23 anslutna scenerna är:
I Stockholms stad: ZebraDans, Dansens Hus, MDT, Danscentrum Stockholm, Skarpnäcks Kulturhus, Weld, Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning, Midsommargården, Tegelscenen i Farsta, Bagarmossens Folkets Hus samt Kulturhuset Stadsteatern Parkteatern, Skärholmen och Vällingby/Trappan.

I Stockholms län: Dieselverkstan i Nacka, Bergateatern i Österåker, Haninge Kulturhus, Kulturhuset i Upplands-Bro, Gustavsbergsteatern, Järfälla kulturscen, Tonsalen i Huddinge, Tumbascenen, Forellen och Kvarnhjulet i Tyresö, Täby kulturhus och Tibble teater.

Antalet föreställningar förmedlade via cirkuskonsulenten

Under det första året, 2014, var det en handfull kommuner som arrangerade cirkusföreställningar via cirkuskonsulenten: Haninge, Järfälla, Lidingö, Nacka, Täby, Vallentuna och Värmdö. Totalt arrangerades 27 föreställningar med tre olika cirkusgrupper via scenkonststödet som mötte 2 000 barn, 60 procent i åldrarna 6-8 år och resterande 3-5 år.

Några år senare, 2017, hade verksamheten fått större spridning. 18 kommuner var nu engagerade. Utöver de ursprungliga hade Botkyrka, Ekerö, Huddinge, Norrtälje, Nykvarn, Salem, Sigtuna, Sollentuna, Solna, Tyresö, Upplands Bro, Upplands Väsby och Österåker arrangerat totalt 76 föreställningar. 13 olika cirkusgrupper mötte sammanlagt en publik på 5 700 barn varav hälften var mellan 3 och 8 år.

Fullständig fördelning mellan åren 2014 och 2017, kommuner, grupper och åldrar finns som bilaga, se sidan 22.

Under 2017 har 28 360 barn, unga, vuxna och seniorer mött dans- och cirkuskonsten genom DIS, inklusive DANSISTAN. I den siffran inkluderas workshoppar och fortbildning. Genom DIS visades 2017, 341 föreställningar av 45 olika produktioner av totalt 33 koreografer/grupper.

Ekonomi och organisation

Förutom lön och administrationskostnader är den stora posten scenkonststödet, det vill säga subventionen som utbetalas till cirkusgrupperna när en kommun beställer föreställningar.
2015, som var det första hela verksamhetsåret låg scenkonststödet på 250 000 kronor. Den summan har höjts varje år och är för 2018 budgeterad till 500 000 kronor.

Utöver det har cirkuskonsulenten en summa för att ordna inspirationsdagar, kurser, projekt eller liknande och det ligger på 100 000 för i år.

Cirkuskonsulenten ingår i Danskonsulenterna – DIS/Dans i Stockholms stad och län, som har till uppgift att öka kunskapen och intresset för den professionella danskonsten och cirkuskonsten. På uppdrag av Stockholms läns landsting, Stockholms stad och med stöd från Kulturrådet bedrivs dans- och cirkuskonsulentverksamhet i Stockholms stad och län.

Ansvarig fram till 2017 var DIS/Dans i Stockholms stad och läns ekonomisk förening, med en omsättning 2017 på 6,6 miljoner kronor. Intäkterna består till största del av verksamhetsbidrag från Stockholms läns landsting samt från Kulturrådet och Stockholms stad.

Från och med den 1 januari 2018 ingår DIS i kulturförvaltningens organisation, i avdelningen för främjande länskulturfunktioner där också Film Stockholm och Regionbibliotek Stockholm ingår. Länskulturfunktioner som finansieras av landstinget, men som ligger utanför kulturförvaltningens organisation är Stockholms läns museum, Slöjd Stockholm och Länsmusiken i Stockholm.

Personellt utgörs DIS av en enhetschef, tillika danskonsulent, en ytterligare danskonsulent, en cirkuskonsulent samt en projektledare på halvtid för nätverket DANSISTAN, sammanlagt 3,5 tjänster.

Slutsatser och analys

Varför cirkus?

Många av de kulturansvariga kommunala företrädare som jag har träffat under utredningens gång har ett brett uppdrag när det gäller att tillhandahålla och presentera en mängd olika kulturuttryck för invånarna. Alla har dock beskrivit cirkus som ”hett” och ”spännande”, det är fortfarande en relativt ny konstform i det kommunala kulturutbudet och har därför en extra lockande dimension. Det är en blandning av fysiskt utmanande rörelser och magi. ”Känslan att kasta en sjal kan vara häpnadsväckande”, som någon uttryckte det. Och därför extra intressant för barn och unga. Det finns en lust kopplat till det sceniska uttrycket och cirkus uppfattas som en tacksam kulturform att visa upp.

Förutom den estetiska upplevelsen påpekar flera av de intervjuade andra stora fördelar med cirkus. Det kan fungera som fysisk inspiration för åskådarna – att man upptäcker sin kropp och utvecklar motoriken, och att det är konstform som upphäver språkbarriärer, eftersom det talade ordet inte alltid är i fokus. På så sätt kan cirkus underlätta integrationsarbetet till exempel i förskolor och skolor. Även barn med koncentrationssvårigheter har en möjlighet att ta till sig upplevelsen.

Cirkus i någon form har alltid funnits och är i högsta grad en internationell företeelse. Det verkar finnas en beredvillighet hos publiken – ”Cirkus är inte så svårt”, sammanfattar en kultursekreterare det faktum att cirkus ofta emottas väldigt positivt av åskådare i alla åldrar. Flera intervjuade ser också stora fördelar med att många cirkusartister också är pedagoger och erbjuder workshoppar och prova-på-verksamhet i anslutning till föreställningarna. Många uttrycker också cirkusens stora möjligheter att öka barn och ungas delaktighet och deltagande i kulturlivet.

Jag vill också här ta upp det faktum att det är viktigt att ansvariga arrangörer visar vad cirkus kan vara, att man får se bredden bland de många uttrycken. Lindans, akrobatik i olika former, jonglering och clown och mim är några av de uttryck som ryms inom cirkus. Och precis som det finns en mängd olika dansstilar, så bör inte minst den unga publiken få möta en variation av cirkusformer – av estetiska skäl, såväl som pedagogiska.

En ofta förekommande begränsning i det kommunala utbudet utgörs av vad som är lokalmässigt och tekniskt möjligt. De kommunalt drivna lokalerna som cirkus till stor del presenteras i för barn och unga ska ofta härbärgera en mängd olika typer av arrangemang – det är ofta samlingslokaler eller inrymda i skolbyggnader. Det gör att den tekniska utrustningen i form av ljud, ljus, matta eller takhöjd inte är specifikt anpassade för de olika arrangemangens krav, utan mer generiskt utrustade på en basnivå.

Röster om cirkuskonsulenten

Flera av de som jag har pratat med under utredningens gång har arrangerat cirkus i fem eller tio år och har haft kontakt med cirkuskonsulten ända sedan tjänsten inrättades.

Flera kommuner har presenterat mycket cirkus, ofta både för förskola, skola och familjeföreställningar för allmänheten, både i skolor eller anslutande lokal eller utomhus. I någon kommun har samtliga förskole- och lågstadieklasser tagit del av någon föreställning, förmedlad av cirkuskonsulenten.

Några kommuner och stadsdelar har ändamålsenliga lokaler och tillgång till teknisk kompetens, vilket förstås underlättar möjligheterna för publika arrangemang. Utmaningen blir för de kommuner där det är brist på de rätta fysiska förutsättningarna. Där är spelmöjligheterna för få och för små. I Järfälla kommun har man under lång tid integrerat cirkus i sitt utbud och är särskilt profilerade i kulturskolearbetet och en nybyggd skola är speciellt tekniskt anpassad för cirkus.

Just tekniken kopplad till cirkus är ett ämne som ofta kommer upp i mina samtal med företrädare för förskola och skola. Det är en komplex fråga. Många

cirkusakter är tekniskt väldigt enkla och kan kräva plats för två stolar – inget annat. Och andra är oerhört avancerade gällande takhöjder och hållfasthet i takstolar med långa byggtider.

De vidtalade kommunernas utbud av cirkus både vad gäller abonnerade föreställningar gentemot barn och unga inom förskola och skola och öppna föreställningar för allmänheten har i princip utan undantag haft beröring med cirkuskonsulentens arbete och insatser, direkt eller indirekt.

Cirkuskonsulentens betydelse

Jag har frågat vad inrättandet av en cirkuskonsulent har haft för betydelse för att kommunerna ska arrangera cirkus. ”Det har bidragit till att etablera cirkus som uttryck i vår kommun”, som någon uttrycker det. ”Det gör att vi på kommunen och olika lärare har fått upp ögonen för cirkus och hjälpt oss att hitta föreställningar för olika åldrar.” Man påtalar också att det är ett otroligt viktigt signalvärde mot omvärlden att tjänsten finns och bidrar till att höja statusen för cirkus. Även om fler och fler cirkusföreställningar arrangeras i länet, så är cirkusen fortfarande inte likställd med till exempel teater och dans.

Flera av de vidtalade uppger att det faktum att landstinget har satsat på tjänsten har varit helt avgörande för att man har presenterat förhållandevis mycket cirkus. Några kommuner uppger spontant att de med all säkerhet inte skulle ha förmåga att helt på egen hand arrangera så pass mycket cirkus som de gör ifall inte landstingets satsning på konsulenttjänsten eller subventionerna för att arrangera föreställningar fanns.

Även från utövarhåll hörs flera röster om vilken skillnad inrättandet av cirkuskonsulenttjänsten har haft för cirkusens framväxt i länet. Ett par kompanier säger i intervjuer att de antagligen inte skulle ha existerat idag ifall tjänsten inte har funnits. Cirkuskonsulenten har enligt dem stöttat och entusiasmerat grupperna, men också skapat nätverk och bidragit till relationsskapande insatser mellan cirkusartisterna och arrangörerna. Cirkuskonsulenten har också spridit helt avgörande kunskap om hur till exempel beställningar hos kommuner och skolor fungerar.

Flera betonar också en social/mänsklig funktion: ”Jag som utövare känner mig sedd och respekterad” i kontakterna med konsulenten, säger en cirkusutövare – inte minst viktigt i en konstpolitiskt aspekt när det gäller ett litet och ungt konstområde.

Mäklarfunktion

Att det finns en brygga mellan köpare och säljare är ett genomgående tema i mina samtal med olika personer. Cirkuskonsulten upplevs som ”neutral”, en mäklarfunktion vars insatser ska gynna båda parter. Kompanierna skulle inte kunna hitta alla kontakter och information om hur man går till väga med bokningar och beställarna, kommunerna, har svårt att ha överblicken över hela cirkusfältet. ”Det här sparar tid och är effektivt”, säger en cirkusartist.

Dessutom finns en utbredd omfattning att innehavaren av tjänsten ända sedan starten 2014 är rätt person för uppdraget. Hon uppfattas ha stor kompetens gällande scenkonst för barn och unga, och med entusiasm och kunnighet fungerar som välbehövlig mellanhand mellan arrangörer och utövare.

Cirkuskonsulenten står för rådgivning, kvalitetssäkring och underlättar kommunernas arbete – det är den allmänna uppfattningen. Liksom att det bidrar till en ökad mångfald i utbudet, att fler kompanier får en chans att komma fram.

Flera av de intervjuade cirkusartisterna är också internationellt verksamma och uppger att det imponerar på omvärlden att Stockholms läns landsting har en cirkuskonsulent och att det visar att regionen verkligen menar allvar med satsning på barn och unga. Som en person uttrycker det: ”Cirkuskonsulentens insatser parat med framgångarna för DOCH och Cirkus Cirkör gör att Stockholm utgör ett cirkusnav internationellt sett tillsammans med Bryssel, Barcelona och Montreal”.

Omvärldens behov och önskemål

De viktigaste funktionerna som kommunerna efterfrågar från cirkuskonsulenten kan sammanfattas med orden entusiasm och information.

Arrangörernas behov

Man kan beskriva kommunernas behov av stöd med:

- Omvärldsbevakning: vilka kompanier och artister som finns, nyheter och trender inom området
- Struktur av utbudet: vilka produktioner är aktuella, vilka är berättigade till subvention från landstinget
- Informationsspridning: ”vi vill ha mer utskick och informationsträffar”
- Länk mellan grupperna: förmedla kontakt mellan utövare och arrangör, hjälpa kommunerna att hitta produktioner som till exempel passar olika ålderskategorier eller på bibliotek
- Utbudsdagar: se nedan
- Rådgivning gällande avtalsskrivning, bistå med avtalsmallar
- Kompetens kring teknik och lokalfrågor
- Visst ekonomiskt stöd till till exempel tekniska investeringar i lokaler
- Hjälp med publikutveckling: hur kan kommunerna bättre nå fler besökare

Kultursekreterarna och de andra kommunala kulturansvariga har som tidigare nämnts ett brett och omfattande uppdrag. Enligt egen utsago behöver de hjälp att hålla sig ajour och att skapa en relation till utövarna.

Att cirkus i Sverige är en relativt ung konstform i det kommunala kulturutbudet märks på flera sätt. ”Man baxnar för gageförslagen ibland”, som en kommunföreträdare uttrycker sig – ”grupperna måste lära sig vad som är rimligt att en skola kan betala för en föreställning”. Cirkuskompanierna är mer projektinriktade än till exempel dansområdet – det är inte sällan lösa konstellationer – ”det kan vara fyra personer från hela världen ska stråla samman i en produktion under en kort period”, som någon utövar beskriver cirkusområdets förutsättningar.

”Cirkusgrupperna är okända för oss, och de vet nog inte riktigt hur det kommunala fungerar”, tillstår en kultursekreterare. Det gör att arrangörernas behov med hjälp och stöd avseende kompaniernas planering och turnéplaner, arrangörernas tidplaner, lokalförutsättningar med mera ökar. ”Att ha en dialog med nån kunnig person, som sett mycket, känns väldigt tryggt ur ett arrangörsperspektiv”, säger en kulturchef. Som nämnts saknar flera arrangörer lämpliga lokaler för mer tekniskt avancerade produktioner vilket gör att rådgivning kring att hitta ”lättarrangerade” föreställningar finns.

En annan aspekt är också att kommunerna prioriterar kultur för barn och unga. Därmed finns spelmöjligheterna mycket i förskola och skola. Teater- och dansvärlden har trummat in barnperspektiv i decennier, men måste sägas vara relativt nytt för cirkusområdet. Många unga och nyexaminerade cirkusartister har kanske inte ett naturligt barnperspektiv som huvudsaklig ingång i sitt skapande.

Det har bevisligen varit ett prioriterat område för cirkuskonsulenten att inspirera fler cirkuskonstnärer att vända sig mot en yngre publik med särskilda krav kring till exempel produktionsformat och spellängd. Att coacha grupperna kring barnperspektivet – hur man tar emot barnen i foajén, tilltal, pedagogiska workshoppar i anslutning till föreställningarna, hur ett publiksamtal efter föreställningen kan se ut, är exempel cirkuskonsulentens arbetsuppgifter gentemot kompanierna.

Just vikten av utbudsdagar påtalar både arrangörer och utövare. ”Utan träffarna hade jag inte haft kännedom om vilka artister och grupper som finns”, säger en kultursekreterare. De är väldigt uppskattade och fyller en viktig informations- och relationsskapande funktion. Kompanier får en chans att visa ett utdrag ur aktuell produktion, som kan kompletteras med en film eller trailer, en inspirerande föreläsare, och mingel. Den kontaktskapande möjligheten både mellan utövare och arrangör, men också mellan olika kommunala företrädare, är starkt efterfrågad. Flera påtalar att det är viktigt att lärare och inte bara centralt placerade kultursekreterare som uppmuntras att komma.

Utövarperspektiv

Från utövarhåll framskymtar en rad utmaningar. Rent generellt är långsiktighet och bristande infrastruktur de stora begränsningarna. Det är svårt för ett kompani att få det hållbart över tid.

Utmaningar ur utövarperspektiv:

- Få kompanier har årligt verksamhetsstöd – idag är det endast Cirkus Cirkör och Zirafa som erhåller stöd från landstinget. Att endast finansieras via projektmedel omöjliggör kontinuitet och försvårar både jämlika produktions- och arbetsvillkor och möjlighet till konstnärlig utveckling.
- Turnémöjligheterna i länet är begränsade, inte minst avseende större produktioner. Bristen på arrangörer (för publika föreställningar mot en allmänhet) och begränsningar gällande lokaler utrustade med till exempel riggmöljigheter är de stora orsakerna.
- Den bristande infrastrukturen avseende kontinuitet och vettiga produktionsvillkor är påtaglig. Inget cirkuskompani i Sverige har en hemmascen.
- Att få till färdiga produktioner utan en publik lokal eller att få bokade spelningar utan en färdig produktion är väldigt svårt.
- Och inte minst: Ingen institution eller stadigvarande scenkonstarrangör har idag uppdrag att regelbundet presentera cirkus för en allmänhet i Stockholms län – eller i Sverige, för den delen. Det här är en avgörande fråga för konstartens ställning, enligt mig. Bristen på hemmascen, en stadigvarande och kontinuerlig plats och centrum för cirkuskonsten är helt uppenbar. Cirkus Cirkör har ingen egen scen och Subtopias stora scen Hangaren i Alby i Botkyrka är primärt en evenemangslokal för en mängd olika arrangemang, däribland tv-inspelningar och företagsevenemang.

Utvecklingsområden

Jag konstaterar efter mina samtal att det finns ett antal utvecklingsområden gällande cirkuskonsulentens arbete.

Dubbla roller:
Vissa kommuner uppger att det är lite svårt att veta vem cirkuskonsulenten företräder. Är tjänsten riktad mot arrangörerna, det vill säga kommunerna, eller mot aktiva cirkusutövare? Sitter personen på dubbla stolar, ”på vems sida står man”? Intresseorganisationen framstår för många av de tillfrågade som den naturliga verksamheten som tar sig an cirkusaktörsfrågor och att landstingets konsulentfunktion är mer inriktad på arrangörsledet.

Kommunikation:
Alla efterfrågar – alltid – mer kommunikation. Så även bland de tillfrågade i den här utredningen. Information om kompanier, produktioner, nyheter inom området är eftersatt, anser många. Utredaren konstaterar att ett grundligt arbete kring utveckling av hemsida och förslagsvis framtagande av ett nyhetsbrev behöver göras.

Nätverksutbyte:
Många av de tillfrågade arrangörerna uppger att de känner sig lite ensamma i sin roll. En enskild kultursekreterare har ofta ett stort och brett uppdrag – både geografiskt, målgruppsvis och genremässigt. Man efterfrågar därför stöd i form av kunskap och erfarenhetsutbyte i ett nätverk.

Breddat utbud:
Många av arrangörerna har starkt begränsade möjligheter att visa bredden inom cirkusområdet. Tekniska krav, lokalernas beskaffenhet och ekonomi sätter gränser för vilken typ av produktioner som kan erbjudas både gentemot skolor och allmänhet. Många kommuner – liksom cirkuskonstnärer – saknar möjligheten att visa mer tekniskt avancerade eller utvecklade cirkusproduktioner.

Stärka cirkusen nationellt:
Alla intervjuade tar på olika sätt upp att intresset för cirkus verkligen har vuxit – men att det fortfarande finns mycket att göra. Kulturrådet konstaterar till exempel att inte ens är en handfull regioner som behandlar cirkusområdet i sina kulturplaner. Stockholm bör gå i bräschen för att även stärka cirkusen som konstform nationellt.

Rekommendationer

Under arbetets gång har jag intervjuat företrädare från både arrangörsledet och utövarhåll. Arrangörsrepresentanterna varit ett antal kultursekreterare och kulturchefer i kommuner som har erfarenhet av att köpa in cirkusföreställningar riktade mot barn och unga. Och från utövarhåll är det företrädesvis artister och producenter som har erfarenhet av att framträda i länet, men också till exempel representanter från branschorganisationen Manegen.

Jag gör två konstateranden:

1. Landstingets satsningar på cirkus som konstform bör fortgå och öka

2. Cirkuskonsulentens insatser har varit och kommer framöver vara av största betydelse

Här nedan följer ett antal förslag i syfte att tillvarata det stora intresset för cirkus som kan skönjas och försöka förbättra förutsättningarna för konstformen att konstnärligt utvecklas.

Keep up the good work!

Det här är den viktigaste rekommendationen: fortsätt det enträgna, dagliga arbetet med att sprida intresset för cirkuskonsten runt om i Stockholms län. Många av de intervjuade vittnar om att på bara några års sikt så har stora förbättringar för cirkus ägt rum.

Min analys är den samma: funktionen som mellanhand mellan arrangör och utövare är viktig, liksom informations- och kunskapsspridning. Det gäller både utövarna, som idag ofta är mindre, nya projektsammansatta konstellationer av svenska och utländska cirkusartister, liksom arrangörer för barn och unga som är kommunala företrädare som har ett brett geografiskt och genremässigt område.

En funktion, som upplevs som ”neutral” och från ”det offentliga” och som kan föra cirkusens talan – det är viktigt. ”Cirkuskonsulenten är en bra garant för kvalitet”, säger en kommunal kulturchef. Att stärka utbudet, upprätthålla konstnärlig kvalitet, utbilda och träna kultursekreterare att bedöma konstnärlig kvalitet är några av frågorna som upplevs som viktiga av de intervjuade. Liksom kunskap om befintliga lokaler och kännedom om tekniska frågor. Fortsatt samarbete med Manegen kring inventering av möjliga spelplatser i länet, fortbildning och stöd för grupperna i arbetet hur man spelar för barn och unga är några av de frågor som bör fortsatt vara en naturlig del av uppdraget.

Jag vill också här poängtera fördelarna och styrkan med att cirkuskonsulenten nu är organiserad i ett större sammanhang i och med införlivandet i landstingets kulturförvaltning. Samarbetet med kulturförvaltningens ansvarig handläggare för cirkusfrågor bör fortgå och utökas.

Prioritering i uppdraget

Cirkuskonsulenten ska enligt min mening ha fokus på och prioritera arrangörsledet, att utveckla och stimulera till att fler människor får cirkusupplevelser. Arrangemangen och de publika mötena görs lokalt av de enskilda kommunerna antingen direkt eller via kulturstöd till föreningar – det är därför rimligt att landstingets satsningar inom området stärker det lokala arbetet.

Med ovanstående sagt så är det ändå min uppfattning att i ett inledningsskede, när tjänsten fortfarande är relativt ny och konstarten inte helt och hållet etablerad, är det nödvändigt att cirkuskonsulenten arbetar för att stärka även utövarsidan. Finns det inte intressanta produktioner att boka kan arrangörerna inte fullfölja sitt uppdrag att erbjuda invånarna högkvalitativa kulturupplevelser.

Cirkuskonsulentens samarbete med Manegen, den nationella intresseorganisationen och branschföreningen, ska fortgå kring frågor som är områdesövergripande.

Huvuduppdraget bör fortsatt vara att prioritera upplevelser för barn och unga. För att säkerställa att

så många och så många olika barn som möjligt nås är fortfarande de viktigaste kanalerna förskola, grundskola och fritidsverksamhet.

Nätverksgrupp
Cirkuskonsulenten borde initiera bildandet av en nätverksgrupp gentemot arrangörsledet. Kommunala kultursekreterare, kultursamordnare och kulturchefer bör inbjudas att ingå i gruppen. Nätverksgruppen träffas två gånger per år för att utbyta kunskap och erfarenheter gällande vilka förutsättningar man har, hur man jobbar gentemot skolor och skolornas kulturombud, samarbetsmöjligheter gällande turnéslingor, med mera, men också att underlätta samarbete mellan kommungränserna.

Flera kommuner har redan informella samarbeten och egna utbyteträffar, men landstinget bör ha en mer ansvarig sammanhållande och utvecklande roll för detta. Bör ske i grupper geografiskt fördelade på förslagsvis söder, norr, väster respektive öster.

Kommunikation
Kommunikationen kring cirkusutbudet i länet bör förbättras. Det bör bli tydligare vilka aktörer och produktioner som finns tillgängliga, likaså bör ett utvecklingsarbete göras kring hur och på vilket sätt man kommunicerar. Hemsidan och användandet av sociala medier bör utvecklas, liksom införande av ett digitalt nyhetsbrev som utkommer ett antal gånger per år. Nyhetsbreven ska fungera för en större krets, inte minst till enskilda skolombud.

En rekommendation är att inspireras i kommunikationshänseende av danskonsulenterna i Västra Götalandsregionen, där man arbetar väldigt strategiskt och tydligt med hemsida och nyhetsbrev.

Det finns också en mängd begrepp som kan vara svårt för en utomstående att förstå – Scenkonststöd, arrangörsstöd, subventioner, In med dansen, In med cirkusen, DANSISTAN – är några begrepp som i mitt tycke försvårar kommunikationen. En översyn bör göras ur ett mottagarperspektiv.

Utbudsträff
Utbudsträffen bör arrangeras två gånger per år, äga rum på kvällstid för att möjliggöra för fler att komma och vara på en central plats i Stockholm. Det ska bli den naturliga samlingspunkten och mötesplatsen för arrangör och utövare. Syftet är att entusiasmera, informera om produktioner ett år fram i tiden och skapa relationer. Kompanier ska uppmuntras att själva presentera sig, live eller via filmklipp.

”Cirkuslyftet” – årlig satsning på en större produktion
För att bredda publikens kännedom och uppfattning om vad cirkus är och kan vara, så rekommenderas att cirkuskonsulenten initierar och stödjer en större produktionssatsning. Satsningen bör vara flerårig, till att börja med minst tre år, och utmynna i att en större produktion kan turnera till flera platser i länet. För att locka en ny publik föreslås att turnén läggs sommartid och är en utomhusföreställning med fri entré. Intresserade kommuner erbjuds att boka föreställningar till ett subventionerat pris.

Förslagsvis förläggs uppdraget till en producerande aktör, förslagsvis Parkteatern och/eller Stockholms Kulturfestival, som får ekonomiskt stöd via cirkuskonsulenten.

Cirkusslingan
För att ytterligare visa på bredden inom cirkusområdet så rekommenderas att landstinget tillsammans med kommunerna samverkar kring ett antal knytpunkter i länet – Cirkusslingan – som har kapacitet och möjligheter att husera större och mer tekniskt avancerade produktioner än en enskild skola eller bibliotek har. Idén är att skapa en bättre infrastruktur för turnésamarbete i länet och kopplas till den nyligen antagna regionala kulturstrategin.

Knytpunkterna ska fungera som geografiska noder, där en produktion kan ligga under en längre tid och där barn och unga har möjlighet att ta sig. Via samarbeten över kommungränser kan barn och unga erbjudas en större kulturupplevelse än annars. Tillkommande kostnader för busstransporter för skolorna måste lösas.

Arrangörsstöd
Många arrangörer liksom utövare vittnar om vikten av landstingets subventioner. Med tanke på stark konkurrens mellan många etablerade grupper som erbjuder teater, dans och musik så ligger fortfarande cirkusområdet i lä när det gäller antalet arrangemang. Rekommendationen är att det 50 procentiga arrangörsstödet som kulturnämnden har beslutat om kvarstår.

Däremot anser utredaren att man bör justera subventionen via Dansistan så att den också uppgår till halva arvodet – inte till 70 procent som idag. Samma produktion kan i vissa fall ha en 70 procent subvention, och i andra fall 50 procent, vilket måste sägas vara svårkommunicerat och svårförståeligt. Landstinget bör sträva efter ett likartat system och ingen omotiverad snedfördelning av offentligt stöd. Dessutom kan fler

produktioner komma publiken till godo ifall subventionen enbart är 50 procent.

En översyn borde göras kring om ett framtida arrangörsstöd också ska omfatta subventioner gällande pedagogisk workshop i anslutning till skolföreställningar och om möjligheten för arrangörer att söka stöd till till exempel tekniska förbättringsåtgärder – matta, rigg, ljus, ljud och likande – ska införas.

Nationell förebild

Som den idag enda regionala konsulenten i Sverige så har cirkuskonsulten en särskild position. Med tanke på det goda resultat som kan konstateras efter bara några år så är utredarens förhoppning att fler regioner tillsätter motsvarande funktion.

Min rekommendation för att tillvarata och sprida cirkuskonsulentens kompetens är att också verka för kunskapsspridning på ett nationellt plan. Det kan vara genom att till exempel arrangera seminarium eller liknande på förslagsvis Scenkonstbiennalen, Bibu och/eller på andra liknande nationella branscharrangemang – allt i syfte att sprida kännedom och intresse för cirkus som konstform.

Kontinuitet och långsiktighet

Idag uppbär endast två cirkuskompanier i Stockholmsområdet verksamhetsstöd från landstinget. Även om antalet sökande ökar, så är det fortfarande väldigt få ansökningar om verksamhetsstöd som inkommer (I år inkom sju ansökningar om projektstöd, varav fem fick stöd). Målet bör rimligtvis vara att fler grupper ges möjlighet till kontinuitet och långsiktighet. På så sätt främjas konstnärlig utveckling och förbättrad kontakt med publik och arrangörer. Många utövande artister har inte vana av att skriva ansökningar och saknar medel till att anställa producent.

Cirkuskonsulenten bör fortsätta arbetet med att förbättra möjligheterna för kompanier att bli mer etablerade rent organisatoriskt.

Hemmascen för cirkus

Som tidigare konstaterat saknas en fast plats för publik att se cirkus i Stockholms län. Ingen institution eller scenkonstarrangör har idag uppdrag att regelbundet presentera cirkusproduktioner, vilket skulle göra stor skillnad när det gäller att väcka intresse för konstarten hos en bredare publik.

Jag rekommenderar därför att cirkuskonsulenten tillsammans med DOCH, Manegen och Cirkus Cirkör bildar en grupp vars uppgift är lyfta behovet av en hemmascen för cirkus i länet. Målet skulle vara att en kulturinstitution får i uppdrag att vara en scen för cirkus. De är de stora aktörerna på området i Stockholm och borde gynnas av att konstarten får starkare fäste på en plats.

Efterord

I min analys och mina rekommendationer har jag valt att peka på insatser som enligt mig skulle förbättra cirkusens möjligheter, både gentemot publiken och utövarna, och som bör vara möjliga att genomföra inom en någorlunda rimlig tidshorisont. Resurser i form av personal, kompetens och budget avgör förstås möjligheterna att genomföra förändringar och i vilken takt det är möjligt. Med tanke på att det är en enda person redan idag som axlar ett stort ansvar måste givetvis avvägningar göras hur och när eventuella förändringar ska göras.

På längre sikt kan man tänka sig några större förändringar. Framgent bör landstinget och därmed cirkuskonsulten sträva efter att även aktivt vända sig mot en en vuxen publik i högre grad. Ett utökat uppdrag – med tillhörande nödvändiga resurstillskott – att även nå en större allmänhet skulle innebära en stor skillnad för cirkuskonstens möjligheter.

Jag vill också här påpeka det faktum att landstinget bör se över begrepp, organisering och arbetsmetoder. Man pratar om konsulentfunktioner, men också länskulturfunktioner. I vissa sammanhang om ”resurscentrum”. För kommuner, kulturaktörer och omvärld bör det vara förvirrande och svårgenomträngligt – speciellt nu när flera av landstingets länskulturfunktioner de facto är helt och hållet inom kulturförvaltningens regi.

Till sist:

Många har under resans gång jämfört med den samtida dansens situation och status. För 20-30 år sedan liknade den cirkusens situation idag med få kompanier och bristande infrastruktur. I början av 1990-talet fanns en enda danskonsulent i Sverige. Paralleller med Sveriges enda cirkuskonsulent är slående. Om några år har sannolikt även den svenska cirkuskartan ritats om.

Bilaga 1

Ekonomiskt stöd till cirkusområdet från Stockholms läns landsting 2014–2018

Verksamhetsstöd DIS för hela verksamheten, inklusive cirkuskonsulent

År 2014	1 710 000 kr (ökning med 650 000 kr jmf med 2013, första året med cirkuskonsulent)
År 2015	1 960 000 kr
År 2016	2 160 000 kr
År 2017	2 465 000 kr (först året med cirkuskonsulent på heltid)
År 2018	Ingår i kulturförvaltningen

Scenkonststöd till DiS för cirkus

År 2014/2015	250 000 kr (dessutom: 70 000 kr till övriga cirkusgrupper)
År 2015/2016	290 000 kr
År 2016/2017	380 000 kr
År 2017/2018	500 000 kr
År 2018/2019	600 000 kr

Projektstöd m.m. cirkus

År 2014	45 000 kr	2 ansökningar inkom från samma förening varav 1 ansökan beviljades stöd
År 2015	100 000 kr	1 ansökan inkom och beviljades stöd samt en särskild satsning på flyktingbarn och familjer där Cirkus Cirkör fick 250 000 kr och Clowner utan gränser 100 000 kr
År 2016	510 000 kr	17 ansökningar inkom varav 7 fick stöd samt 50 000 kr till Järfälla kulturskola för seminarium om cirkuspedagogik
År 2017	360 000 kr	8 ansökningar inkom varav 4 fick stöd
År 2018	420 00 kr	7 ansökningar inkom varav 5 fick stöd

I vissa projekt ingår cirkus som en stor del, men de kanske har kryssat för dans (t ex Claire Parsons produktioner)

Verksamhetsstöd Cirkus Cirkör

År 2014	2 315 000 kr
År 2015	2 365 000 kr
År 2016	2 515 000 kr
År 2017	2 700 000 kr (3-årigt stöd)
År 2018	2 700 000 kr

Verksamhetsstöd Zirafa

År 2017	250 000 kr (1-årigt stöd)
År 2018	250 000 kr (1-årigt stöd)

Bilaga 2

Samlad statistik cirkusföreställningar via cirkuskonsulenten 2014–2017

Kommun	Föreställning	Artist/cirkus-grupp	Antal fst	Publik 0–2 år	Publik 3–5 år	Publik 6–8 år	Publik 9–12 år	Publik 13–16 år	Publik 17–19 år	Vuxna	Utomhus/ festival
2014 statistik från maj											
Haninge	Bevis	Kapsel	2			245					
Haninge	Ron Beeri	Ron Beeri	1			24					
Järfälla	Trupp Trunk	Trupp Trunk	2		60	60					
Järfälla	Bevis	Kapsel	2		120						
Lidingö	Bevis	Kapsel	4		480						
Nacka	Bevis	Kapsel	12			720					
Täby	Trupp Trunk	Trupp Trunk	1		60	60					
Vallentuna	Bevis	Kapsel	2			120					
Värmdö	Trupp Trunk	Trupp Trunk	1		80						
Totalt			**27**		**800**	**1 229**					
Statistik 2015											
Haninge	Trupp Trunk	Trupp Trunk	2		100	200	300				
Haninge	S pace S	Tanmis company	5								
Huddinge	Trupp Trunk	Trupp Trunk	6			452					
Salem	Trupp Trunk	Trupp Trunk	2		40	100	170				
Solna	Bevis	Kapsel	3				60				
Tyresö	Viggos vidunderliga resa	Jenny Suddo	1								
Vallentuna	Glitch	Johan Welton	1					100	100		
Värmdö	Trupp Trunk	Trupp Trunk	8			540					
Österåker	Between Someonessons	Patrik och Wes	2						235		
Totalt			**30**		**140**	**1 292**	**530**	**100**	**335**		**2 397**
Statistik 2016											
Vallentuna	Bevis	Kapsel	3			200					150
Vallentuna	Water on Mars	Patrik Elmnert, Tony, Wes	2					350			70
Vallentuna	Act innan gästspel	Patrik Elmnert	1								
Arholma/Norrtälje	Havet	Fjård	1								

Kommun	Föreställning	Artist/cirkus-grupp	Antal fst	Publik 0–2 år	Publik 3–5 år	Publik 6–8 år	Publik 9–12 år	Publik 13–16 år	Publik 17–19 år	Vuxna	Utomhus/ festival
Forts. 2016 statistik											
Norrtälje	Bevis	Kapsel	2			150					
Tyresö	Blick	Kapsel	2				120				
Huddinge/Haninge	Trupp Trunk	Trupp Trunk	6			540					
Södertälje	Pink on the inside	David Eriksson	1						200		
Huddinge/Haninge	Akropanik	Cirkus Trattofon	1		60						
Haninge	Akropanik	Cirkus Trattofon	2		120						
Huddinge	Tvärslöjd	Kompani Giraff	6			390					
Värmdö	Akropanik	Cirkus Trattofon	5		260						
Värmdö	Tvärslöjd	Kompani Giraff	5		360						
Nacka	Tvärslöjd	Kompani Giraff	5		350						
Nacka	Moon Illusion	Rapid Eye	2					400			
Järfälla	Ron och Karin	Ron och Karin	1				90				90
Järfälla	Tvärslöjd	Kompani Giraff	1		70						
Sigtuna	Bevis	Kapsel	1								
Lidingö	Tvärslöjd	Kompani Giraff	1		30	30					
Botkyrka	Limbo Land	Cirkcus glass Royal	14				700				
Sundbyberg	Jonathan Morell/ Linnea Backgård	Morell/Backgård	1						70		
Totalt			**63**		**1 250**	**1 310**	**910**	**750**	**270**		**310**
Statistik 2017											
Botkyrka	Trupp Trunk	Trupp Trunk	1								200
Ekerö											
Haninge	Havet	Fjård	4								300
Haninge	Tvärslöjd	Kompani Giraff	4		280						
Huddinge	Akropanik	Cirkus Trattofon	1		40	25					
Järfälla	Cyr Wheel act	Jonathan Morell	1							50	
Järfälla	Inte nudda golv	Kompani Tofs	2				140			10	
Lidingö											
Nacka	Cyr Wheel act	Jonathan Morell	1					20	40	20	

Samlad statistik antal föreställningar och publik

	2014	2015	2016	2017
Antal fst:	27	30	63	76
Publik:	2 020	2 397	4 800	5 720

Kommun	Föreställning	Artist/cirkus-grupp	Antal fst	Publik 0–2 år	Publik 3–5 år	Publik 6–8 år	Publik 9–12 år	Publik 13–16 år	Publik 17–19 år	Vuxna	Utomhus/ festival
Forts. 2017 statistik											
Nacka	Tvärslöjd	Kompani Giraff	1		70					30	
Nacka	Tidsfördriv	Kompani Kläng	7		455						
Nacka	Inte nudda golv	Kompani Tofs	1						50	20	
Nacka	Wonded Animals	Angela Wand	2						250	20	
Norrtälje											
Nykvarn	Akropanik	Cirkus Trattofon	1								
Salem	Akropanik	Cirkus Trattofon	1								150
Salem	Havet	Fjård	1								120
salem	Trupp Trunk	Trupp Trunk	1								130
Sigtuna	Tvärslöjd	Kompani Giraff	8			480					
Sigtuna	Tidsfördriv	Kompani Kläng	7		400						
Sigtuna	Trupp Trunk	Trupp Trunk	1		40	30	20				
Sollentuna	Tvärslöjd	Kompani Giraff	2		100	20	20			30	
Solna	Tvärslöjd	Kompani Giraff	4		240					20	
Tyresö	Tvärslöjd	Kompani Giraff				70					
Tyresö	Blick	Kapsel	9			540				30	
Täby	Clownen Toto, Ballongmannen	Jan Unestam	2		0						130
Täby	Akropanik	Cirkus Trattofon	2								130
Upplands Bro	Tvärslöjd	Kompani Giraff	1		40					20	
Upplands Väsby	Lazuz	Ron Beeri	1		10	10	30			30	
Upplands Väsby	Lazuz	Ron Beeri	1				10		20	30	
Uppl Väsby	Inte nudda golv	kompani Tofs	1		50	20	20			10	
Värmdö	Inte nudda golv	Kompani Tofs	1		20	20	20			20	
Värmdö	Inte nudda golv	Kompani Tofs	6				200			10	
Värmdö	Havet	Fjård	1								60
Österåker											
16 kommuner			**76**		**1 745**	**1 215**	**460**	**20**	**360**	**350**	**1 220**

Bilaga 3

Medverkande:

Lillemor Strand Bandmann	cirkuskonsulent, kulturförvaltningen, Stockholms läns landsting
Louise von Euler Bjurholm	cirkusartist, Acrobalance
Margareta Brilioth	handläggare och stf enhetschef, Statens Kulturråd
Jessica Christensen	kulturchef, Järfälla kommun
Viktoria Dalborg	regissör på Kompani Giraff, adjunkt DOCH
Åsa Danell	kulturproducent, Upplands Väsby kommun
Margreth Elfström	kultursekreterare, Täby kommun
Catharina Fogelström	avdelningschef strategisk samordning, kulturförvaltningen, Stockholms läns landsting
Lina B Frank	projektledare, Baltic Nordic Circus Network
Anders Frennberg	vd, Cirkus Cirkör
Jay Gilligan	cirkusartist, lärare DOCH, kompaniet Kapsel
Viktor Gyllenberg	cirkusartist, dansare, tidigare vice ordförande Manegen
Åsa Johannisson	regissör och manusförfattare, lektor DOCH
Agneta Jörlander	kultursekreterare, Värmdö kommun
Jochum Landin	f.d. handläggare, Statens Kulturråd
Fredrik Ljungestig	kultursamordnare, Haninge kommun
Anne Lund	chef enheten för kulturstöd, Stockholms stad
Camilla Luterkort	enhetschef DIS, danskonsulent, kulturförvaltningen, Stockholms läns landsting
Kiki Muukkonen	konstnärlig programchef cirkus, Subtopia
Agneta Olofsson	f.d handläggare dans och cirkus, kulturförvaltningen, Stockholms läns landsting
Olle Strandberg	regissör och cirkusartist, ordförande Manegen
Mirja Timmerlid	kultursekreterare, Huddinge kommun
Susanna Freund Widman	kultursamordnare, Botkyrka kommun

Kulturförvaltningen
www.kultur.sll.se
www.sll.se

Kulturförvaltningen
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING